

Nr 112.

Av herr **Olsson, Oscar**, om utredning och förslag angående religionsundervisningen i skolorna.

I alla kultursambällen har givits principiellt erkännande åt religionsfriheten som den nödvändiga förutsättningen för andlig frihet över huvud. I tillämpningen har dock denna höga princip alltid haft det bekymmersamt. I vårt land är förhållandena bättre än i många andra, men staten håller alltså på sin rätt att tvångsinympa barnen med vissa religiösa åskådningar.

Under andra årtiondet av 1900-talet diskuterades vid de flesta riksdagarna här i Sverige förslag till avskaffandet av detta religionstvång. Redan vid 1911 års riksdag motionerade herr Knut Kjellberg om att den dåvarande kristendomsundervisningen skulle ersättas med en objektiv undervisning i religionskunskap (II:217). Striden om religionsfrihet i skolan kom emellertid sedan in på en annan linje. Åren 1913, 1914 och 1915 framförde herr Oscar Olsson i första kammaren, och sistnämnda år också herr Sterne i andra kammaren (II:156), motioner om att kristendomsundervisningen i folkskolan skulle helt grundas på bibeltexten, utan användande av utläggningar i form av dogmatiska läro- och läxböcker. År 1915 ställde sig också andra kammaren på denna ståndpunkt. Den upptogs sedan 1918 i motioner i båda kamrarna av herrar Hellberg och Andersson i Fiskebäckskil (I:127 och II:288). I 1919 års undervisningsplan för folkskolan följde Kungl. Maj:t i stort sett andra kammarens första tillfälliga utskotts motivering i anslutning till den av kammaren 1915 bifallna motionen.

Vid undervisningsplanens utfärdande hade emellertid andra kammaren intagit en ny ståndpunkt. Detta skedde vid 1918 års riksdag. Utom herrar Hellbergs och Anderssons i Fiskebäckskil motioner förelåg åtskilliga andra, som återupptog kravet från 1911 om införandet av konfessionslös religionsundervisning, dels åter av herr Knut Kjellberg (II:292), dels av herrar Olof Olsson och Bäckström i första samt herr Sköld m. fl. i andra kammaren (I:126 och II:272), dels av herr Hansson i Mora (II:273). Andra kammaren beslöt skrivelse till Kungl. Maj:t om att låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om en efter tidens krav avpassad reformering av religionsundervisningen i skolorna.

Den nya undervisningsplanen ansågs emellertid tydligen av anhängarna av religionsfrihetens genomförande i skolan som en lämplig övergångsform, vilken kanske rent av utan vidare strid skulle föra utvecklingen fram till konfessionslös undervisning. Först en reaktionär framstöt ett årtionde efteråt gav anledning till frågans återupptagande i samband med diskussionerna vid riksdagen 1930 om avvikelserna från 1919 års undervisningsplan.

Utvecklingen i Sverige under de båda årtiondena efter 1919 har således inte gått i riktning mot genomförandet av konfessionslös religionsundervisning. Ser

vi på utvecklingen i världen för övrigt, har emellertid just under de senaste åren risken av konfessionell religionsundervisning i skolorna även för den kristna bekvännelsen själv brutalt avslöjats. Bekännelsekyrkans anhängare i Tyskland, med sina krav på att själva utan statens medverkan få övertaga kristendomsundervisningen för sina barn, är just nu det mest upprörande exemplet. Bolsjevikernas gudlöshetspropaganda i ett annat land bland barnen — som naturligen på grund av sitt utvecklingsstadium alltid är värnlösa mot religiös propaganda av vad slag det vara må — betraktades med all rätt som ett brutalt våldförande på barnen och deras rätt till skydd för religionsfriheten. I det sammanhanget vägrade man att från kristligt håll inse, att en kristen stats våldförande på barnen genom tvångsinympande av en religiös åskådning principiellt var samma sak och lika upprörande. Det behövdes det nazistiska Tysklands uppfostran av barnen i sin speciella kristna åskådning för att i det fallet öppna ögonen på många kristna. Skolans obligatoriska kristendomsundervisning måste naturnödvändigt medföra implantandet av den kristna uppfattning, staten anser med sin fördel förenligt att propagera. Kristendomen är, som alltid framgått av historiens vittnesbörd, inte entydig utan i hög grad påverkbar av den världsliga makten. Därför måste det till slut bli en ohållbar inställning för verkligt kristna att yrka på att skolan skall meddela en konfessionell religionsundervisning, vilken under olika politiska system kan få högst olika innehåll, den må kalla sig kristen hur mycket som helst. Den enda säkra garantien mot kränkning av barnens religiösa rätt och frihet måste vara en starkt rotad allmänuppfattning, att det under alla förhållanden är upprörande att i skolan suggerera på barnen en religiös livsåskådning av vad slag den vara må. De föräldrar, som håller på att deras egen religiösa åskådning skall inpräntas också i andras barn, så länge den är de maktägandes i samhället, har ingen rätt att beklaga sig, om de själva, med förändring av maktförhållandena, blir utsatta för motsvarande kränkning av sin samvets- och religionsfrihet.

Dessa synpunkter kommer också i viss utsträckning till synes både i motionerna och andrakammarbeslutet vid 1918 års riksdag. I herrar Olof Olssons och Skölds motioner konstateras, att staten har rätt att fordra en viss religionskunskap men inte en viss religiositet i betydelsen av bekvännelse till den eller den religionen, varjämte det hävdas att den konfessionella religionsundervisningen representerar ett förnuftsvidrigt och olidligt tvång. I debatten i kammaren påvisade utskottets ordförande, herr Engberg, svårigheterna av en konfessionell religionsundervisning utan kränkning av religionsfriheten på grund av att det inte föreligger någon bekvännelsens enhet ens mellan de kristna, och fortsatte: »Men vi ha även att räkna med de grupper, som gå på sidan av alla positiva religioner, och dessa grupper få icke utan vidare lämnas å sido. Även dessa ha sitt moraliska patos och sina ideal, och de måste taxeras, icke med hänsyn till vad de för-santhålla i det ena eller det andra avseendet, utan med hänsyn till styrkan och allvaret av idealiteten i den moralitet, av vilken de äro bärare. Det är den saken man så ofantligt lätt glömmar».

I undervisningsplanen av 1919 fanns ett par svagheter som innebär grova övergrepp mot samvetsfriheten. Den medger utanläsning av bibelspråk och

psalmvers. Med all rätt har anhängarna av ökat religionstvång i skolan hävdad, att utanläsning av vissa saker i dogmatiska läroböcker inte behöver innebära mera samvetstvång än inlärandet av bibelspråk och psalmverser. Herr Värner Rydén påvisade med lika rätt i debatterna vid 1930 års riksdag att det från religionsfrihetens synpunkt är en bestämd skillnad mellan betydelsen av ordagrant inlärande av vad som rör religiösa trossaker och vad som rör profana ämnen. Därför är undervisningsplanens försök till kompromiss i längden ohållbart. Från denna synpunkt hade det onekligen varit bäst att, såsom hävdades i de motioner som lågo till grund för andra kammarens beslut 1915, förvandla kristendomsämnet i folkskolan från läxämne till endast läsämne, utom ifråga om kyrkohistorien, som kunnat införlivas med den historiska kursen. Därigenom skulle kristendomstimmarna under läs- och litteraturundervisningen kunnat beredas en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär.

Ännu betänkligare samvetstvång än utanläsningen av religiösa trosformuleringar innebär emellertid tvångsandaktsövningarna i skolan, främst den för alla obligatoriska »morgonbönen». Det religiösa värdet av barnens »böner» blir ofta av samma slag som användarnas av de »hedniska» bönekvarnarna, meningslöst rabbel med en dunkel fruktan för otrevnad på något sätt, om inte detta rabbel ordentligt iakttages. Motionen till 1930 års riksdag om avskaffande av morgonböner och andra tvångsandaktsstunder i folkskolan fick också stöd av en opinionsadress med underskrifter även av folkskollärare och kristendoms lärare vid läroverk.

Uppfattningen om den konfessionella religionsundervisningens nödvändighet för barnens etiska fostran har visat sig ohållbar. Kristendomsundervisningen i diktaturländerna betraktas av många kristna i alla länder som en moralisk fara för barnen. Länder med den strängaste konfessionella religionsundervisning i skolan visar inte högre moralisk nivå än länder utan sådan undervisning. Barnens invänjning till sanningskänsla, rättvisa, osjälviskhet, medkänsla, skönhetsglädje, renhet och renlighet är vad samhället har att kräva av skolans etiska fostran, inte att dessa goda egenskaper oupplösligt kopplas ihop med ett visst trosinnehåll, med vissa bestämda åsikter och uppfattningar i religiösa frågor.

Med full rätt påvisade emellertid andra kammarens första tillfälliga utskott vid 1918 års riksdag att stora svårigheter vore att övervinna vid anordnandet av en konfessionslös liksom vid en konfessionell religionsundervisning i skolan. Utskottet föreslog därför, under betonande av att »det måste sökas en lösning, som utan kränkning av någons samvete likvisst bevarar religionsundervisningens obligatoriska karaktär», en allsidig och förutsättningslös utredning. Enda direktivet för denna skulle vara »att söka ge sådana riktlinjer för skolans religions- och moralundervisning, att de konflikter av mångahanda slag, som den med sin nuvarande läggning vållar, måtte lösas». Det var med en stor majoritet, 89 röster mot 44, och med instämmande av representanter ur alla politiska partier, som andra kammaren biföll utskottsförslaget.

Efter tjugo års väntan bör det kunna vara på tiden att andra kammarens önskan om en sådan utredning nu kommer till stånd, i synnerhet då tidsförhållandena ute i världen ytterligare aktualiserat frågan om rätt till religionsfrihet i skolan. Jag föreslår alltså,

att första kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om en efter tidens krav avpassad reformering av religionsundervisningen i skolorna samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

Stockholm den 21 januari 1939.

Oscar Olsson.